

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego

KNO.410.008.02.2019

Pan
prof. dr hab. Zbigniew Błocki
Dyrektor Narodowego Centrum Nauki
ul. Twardowskiego 16
30-312 Kraków

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/19/025 – Finansowanie badań podstawowych

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Narodowe Centrum Nauki ¹ , ul. Twardowskiego 16, 30-312 Kraków.
Kierownik jednostki kontrolowanej	Prof. dr hab. Zbigniew Błocki, Dyrektor Narodowego Centrum Nauki od 4 marca 2015 r. (kadencja upływa 3 marca 2023 r.). W kadencji od 4 marca 2011 r. do 3 marca 2015 r. Dyrektorem NCN był prof. dr hab. inż. Andrzej Jajszczyk.
Zakres przedmiotowy kontroli	<ol style="list-style-type: none">1. Określanie priorytetowych obszarów badań podstawowych.2. Finansowanie badań podstawowych realizowanych w formie projektów.3. Monitorowanie i nadzór nad realizacją projektów.
Okres objęty kontrolą	Lata 2011-2018
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ² .
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego
Kontrolerzy	<ol style="list-style-type: none">1. Danuta Opalach, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr KNO/50/2019 z 25 września 2019 r.2. Teresa Małgorzata Zębala, doradca ekonomiczny, legitymacja służbowa nr 18542. <p>(akta kontroli str. 1-2)</p>

¹ Dalej: NCN lub Centrum.

² Dz. U. z 2019 r. poz. 489, ze zm., dalej: ustawa o NIK.

II. Ocena ogólna³ kontrolowanej działalności.

OCENA OGÓLNA

Rada Narodowego Centrum Nauki ustaliła priorytetowe obszary badań podstawowych, kierując się celami określonymi w Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015⁴ i właściwie je zaprojektowała. Wypełniła także obowiązek określenia dyscyplin lub grup dyscyplin, w ramach których miały być przeprowadzane konkursy na realizację projektów badawczych w liczbie 25, nie przekraczając ich ustawowo określonego limitu (maksymalnie 30). W sposób celowy ustalała wysokość środków finansowych przeznaczonych na realizację projektów badawczych w ramach poszczególnych obszarów. Przy ustalaniu warunków przeprowadzania konkursów uwzględniano zasadę przejrzystości procedur konkursowych oraz procedur wyłaniania ekspertów do oceny wniosków o finansowanie projektów badawczych. Wybór Koordynatorów Dyscyplin dokonywany był zgodnie z regulacjami w tym zakresie. W kolejno wydawanych regulaminach działania Rady przewidziano zasady powoływania i funkcjonowania Komisji Odwoławczej Rady. Ponadto Rada wypełniała prawidłowo przypisane jej zadanie określania wysokości całkowitej wartości projektów badawczych, które miały podlegać obowiązkowi przeprowadzenia zewnętrznego audytu ich wykonania.

Narodowe Centrum Nauki realizowało konkursy terminowo i zgodnie z przyjętymi zasadami. Złożone wnioski były weryfikowane pod względem spełniania warunków formalnych, a także poddawane były ocenie merytorycznej dokonywanej przez niezależnych ekspertów. Nie stwierdzono przypadków zmiany przez Koordynatorów Dyscyplin kolejności projektów badawczych na listach rankingowych przygotowywanych przez Zespoły Ekspertów. Wydawanie decyzji przez Dyrektora o przyznaniu dofinansowania odbywało się nie później niż w ciągu sześciu miesięcy od upływu terminu składania wniosków. NCN w okresie 2011-2013 w umowach o realizację i finansowanie projektów badawczych nie zawierało postanowień obligujących beneficjentów grantów do prowadzenia wydzielonego rachunku bankowego dla środków finansowych przekazywanych z NCN, jak również nie zawierało postanowień obligujących do zwrotu ewentualnych odsetek uzyskanych od czasowo wolnych środków przekazanych na realizację projektów. Pozyskiwane w ten sposób środki wykorzystywane były przez beneficjentów według ich uznania zamiast służyć Centrum jako dodatkowe źródło zasilania kolejnych grantów.

Dyrektor NCN po 25 maja 2015 roku, tj. po uchynieniu rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 21 października 2011 r. w sprawie wysokości wynagrodzenia ekspertów będących członkami Zespołów Ekspertów⁵ uregulował w drodze zarządzeń sprawy związane z wynagradzaniem ekspertów, nie różnicując w tym zakresie ekspertów zagranicznych od krajowych. Umarzanie należności, bądź rozkładanie ich na raty odbywało się zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. Wykonane zostały wnioski pokontrolne NIK, związane z obszarem badań podstawowych, sformułowane w wyniku kontroli dotyczącej wykorzystania środków publicznych na naukę w latach 2011-2012 (nr P/11/070).

Narodowe Centrum Nauki nadzorowało i monitorowało realizację dofinansowanych projektów zgodnie z obowiązującymi regulacjami wewnętrznymi. W latach 2011-2018 NCN skontrolowało 112 z 19 688 dofinansowanych projektów. W wyniku kontroli tylko 29 projektów NCN zażądało zwrotu środków finansowych przyznanych na ich realizację na łączną kwotę 4 854,0 tys. zł. Dyrektor NCN w czterech przypadkach skorzystał z uprawnienia do rozwiązania umowy ze skutkiem natychmiastowym, w 12 przypadkach złożył oświadczenie o odstąpieniu od realizacji umowy, a w 48 przypadkach rozwiązano umowę za porozumieniem stron. Skala nieprawidłowości stwierdzanych przez NCN podczas kontroli u beneficjentów wskazuje na konieczność wprowadzenia dodatkowych mechanizmów kontrolnych (np. poszerzenia katalogu danych przedstawianych w raportach z realizacji projektów). Zdaniem NIK pozwoliłoby to ograniczyć ryzyko powstania nieprawidłowości już w trakcie realizacji projektu.

³ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁴ Strategia została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 29 listopada 2006 r.

⁵ Dz. U. Nr 232, poz. 1380.

Dyrektor NCN sporządzał sprawozdania z ewaluacji zadań za każdy rok, które przekazywane było Radzie NCN oraz Ministrowi Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W sprawozdaniach z ewaluacji w rozdziale „Ocena wpływu projektów finansowanych w ramach konkursów NCN na rozwój nauki” nie sformułowano w sposób jednoznaczny oceny o wpływie działalności NCN na rozwój nauki polskiej, jednakże prezentowano wskaźniki zasilane danymi z raportów.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny cząstkowej⁶ kontrolowanej działalności.

OBSZAR

1. Określanie priorytetowych obszarów badań podstawowych

Opis stanu faktycznego

1.1. Priorytetowe obszary badań podstawowych, dyscypliny lub grupy dyscyplin oraz ustalanie wysokości środków finansowych na realizację projektów.

1) Uchwałą z dnia 13 grudnia 2012 r. Rada NCN przyjęła stanowisko w sprawie określenia priorytetowych obszarów badań podstawowych. Z uwagi na fakt, że podstawowym zadaniem Centrum jest finansowanie badań podstawowych we wszystkich obszarach nauki, przyjęto podział na trzy główne obszary, tj. Nauki Humanistyczne, Społeczne i o Sztuce, Nauki Ścisłe i Techniczne oraz Nauki o Życiu. Stanowisko powyższe poprzedzone zostało dyskusjami na temat strategii i priorytetów Centrum m.in. na posiedzeniach Rady w dniach 11-13 stycznia 2012 r. oraz 5 lipca 2012 r.

Określając ww. priorytetowe obszary wzorowano się na rozwiązaniach funkcjonujących w European Research Council (ERC)⁷. Rada uznała także za konieczne szersze otwarcie na konkurencję na rynku międzynarodowym, poprzez umożliwienie tworzenia dużych, w tym interdyscyplinarnych, zespołów badawczych zdolnych konkurować o granty ERC. Powyższe związane było z bardzo słabym udziałem polskich naukowców w Programach Ramowych Unii Europejskiej⁸, szczególnie niskim w ubieganiu się o granty ERC.

Przy określaniu trzech głównych obszarów badań podstawowych kierowano się celami zapisanymi w Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015, która zakładała wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki, w szczególności poprzez „podniesienie poziomu technologicznego gospodarki przez wzrost nakładów na badania i rozwój oraz innowacje”. W Strategii wskazano m.in., że „sektor nauki w Polsce wymaga konsekwentnego zwiększania nakładów mających na celu wzmocnienie jego konkurencyjności. Z jednej strony konieczny jest rozwój bazy badawczej oraz kadry naukowej, a z drugiej ukierunkowanie już istniejących zasobów na prowadzenie badań w dziedzinach priorytetowych dla rozwoju kraju. Niezbędne jest zwiększenie roli badań naukowych w rozwoju gospodarczym”.

W ocenie NCN obowiązująca obecnie Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)⁹ w jeszcze większym stopniu niż poprzednia strategia kładzie nacisk na rozwijanie innowacyjności polskiej gospodarki i zwiększenie finansowania obszaru badań i rozwoju, nie było więc potrzeby zmiany działań w tym zakresie po 2012 r.

(akta kontroli str. 3, 27-29, 55-66, 83-92)

⁶ Oceny cząstkowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena cząstkowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

⁷ Europejska Rada ds. Badań Naukowych.

⁸ Liczba realizowanych projektów badawczych sfinansowanych w ramach 7 Programu Ramowego UE, ulokowała Polskę na kolejno 13. i 14. miejscu. Polscy badacze stanowili tylko 2% wszystkich naukowców w Europie zaangażowanych w projekty w 7 Programie Ramowym UE. Dofinansowanie polskich projektów uzyskało zaledwie 1,1% dostępnych środków w ramach programu co umiejscowiło Polskę na 28 miejscu wśród państw UE pod względem poziomu uczestnictwa określonego liczbą wnioskodawców na tysiąc badaczy prowadzących działalność badawczo-rozwojową.

⁹ Załącznik do uchwały nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie przyjęcia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), M.P. poz. 260.

2) W wyniku prowadzonych dyskusji i prac w komisjach w dniu 10 lutego 2011 r. Rada NCN przyjęła uchwałę nr 5/2011 w sprawie określenia wykazu dyscyplin i grup dyscyplin, w których będą ogłaszane i prowadzone konkursy na realizację projektów badawczych. Rada ustaliła podział na 25 paneli dziedzinowych¹⁰, tematycznie pokrywających całą sferę badań naukowych, w trzech głównych obszarach: Nauki Humanistyczne, Społeczne i o Sztuce (sześć paneli: HS1-HS6), Nauki Ścisłe i Techniczne (10 paneli: ST1-ST10), Nauki o Życiu (dziewięć paneli: NZ1-NZ9)¹¹. Przy wyborze paneli także wzorowano się na podziale funkcjonującym w ERC. Taki wybór paneli miał przeciwdziałać zamykaniu się nauki w wąskich dziedzinowych obszarach, zmuszać do bardziej interdyscyplinarnych projektów, zapobiegać także powstawaniu wąskich grup interesów, które w swoim gronie oceniają jakość uprawianej przez siebie nauki. Od 2011 r. ustalony podział na 25 paneli nie uległ zmianie. W ocenie NCN w obecnie wdrażanej reformie nauki widać wyraźną tendencję do zmniejszania liczby dyscyplin¹². NCN opiniując w 2018 r. m.in. projekt rozporządzenia w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych oraz opierając się na dotychczasowym doświadczeniu (zmniejsza się liczba dyscyplin o wąskim zakresie tematycznym z małą liczbą polskich badaczy zajmujących się daną tematyką) uznało, że celowym byłoby rozważenie dalszej redukcji liczby dyscyplin.

(akta kontroli str. 3, 27-29, 55-66)

3) Z zapisów protokołów z posiedzeń Rady NCN i podjętych uchwał wynika, że Rada określając kierunek tworzenia systemu grantowego, brała pod uwagę zasadę zapewnienia finansowania we wszystkich dziedzinach nauki oraz zasadę równych szans wszystkich wnioskodawców w dostępie do środków finansowych, niezależnie od dziedziny nauki czy podmiotu, w którym realizowane są badania. Nadrzędnym kryterium oceny wniosków grantowych był ich stopień doskonałości ustalany na podstawie opinii niezależnych ekspertów. Przyjęta przez Radę NCN koncepcja działania NCN zakładała wyznaczenie priorytetowych obszarów badań. Obszaram tym podporządkowane były m.in. decyzje związane z rozdysponowaniem środków finansowych na realizację projektów badawczych w ramach poszczególnych konkursów. Rada zaproponowała większy priorytet dla decyzji finansowych w odniesieniu do projektów w obszarze Nauk Ścisłych i Technicznych i Nauk o Życiu. Podstawą takiego podejścia było wzięcie pod uwagę światowych trendów rozwoju nauki, a także uwzględnienie strategii rozwoju kraju ukierunkowanej na szeroko rozumianą innowacyjność. Uchwałą Rady NCN nr 101/2012 z dnia 13 grudnia 2012 r. przyjęto wskaźniki podziału środków finansowych w następujących proporcjach: od 45% do 55% nakładów w obszarze Nauk Ścisłych i Technicznych, od 35% do 45% nakładów w obszarze Nauk o Życiu oraz od 10% do 20% nakładów w obszarze Nauk Humanistycznych, Społecznych i o Sztuce. Zasada ta była realizowana przez Rady kolejnych kadencji przy decyzjach ustalających wysokość środków finansowych na realizację projektów badawczych w ramach poszczególnych dyscyplin lub grup dyscyplin wynikających z art. 18 pkt 3 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Narodowym Centrum Nauki¹³. Wstępne decyzje Rady co do podziału środków na poszczególne konkursy określone były na podstawie możliwości finansowych NCN, warunkowanych wysokością budżetu w kolejnych latach i poziomu jego realizacji, rodzaju konkursu, spodziewanej liczby wniosków oraz

¹⁰ Panele NCN to poszczególne dyscypliny lub grupy dyscyplin (np. ST1 – matematyka, ST9 – astronomia) lub grupy dyscyplin (np. HS1 – filozofia, teologia, religioznawstwo, a HS6 – psychologia, pedagogika, socjologia).

¹¹ Za przyjęciem zaproponowanej wersji paneli NCN głosowało 18 członków Rady, przeciw był jeden członek Rady.

¹² Uchwała Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 24 października 2005 r. w sprawie określenia dziedzin nauki i dziedzin sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (MP Nr 79, poz. 1120, ze zm., uchylona z dniem 1 października 2011 r.) wymieniała 81 dyscyplin. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (Dz.U. Nr 179, poz. 1065, uchylone z dniem 1 października 2018 r.) wymieniało 95 dyscyplin. Obecnie obowiązujące rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych, które weszło w życie z dniem 1 października 2018 r. wymienia 47 dyscyplin (Dz.U. poz. 1818).

¹³ Dz. U. z 2019 r. poz. 1384, dalej: ustawa o NCN.

oczekiwanego współczynnika sukcesu¹⁴. Podział środków finansowych dokonywany był po ocenie formalnej wniosków. Podejmując decyzje o podziale środków, Rada kierowała się zasadą proporcjonalności, polegającą na podziale kwoty przeznaczonej na konkursy pomiędzy trzy obszary nauk proporcjonalnie do liczby zgłaszanych projektów i sumy kwot wnioskowanych w projektach z tych obszarów. Dalszy podział środków finansowych dokonywany był przez Komisje Rady¹⁵ pomiędzy panele dziedzinowe w każdym z obszarów nauk. Po analizie struktury złożonych wniosków, Komisje Rady miały możliwość przypisać panelom priorytet (0 do 1), który zależał od jakości badań w dyscyplinie lub grupach dyscyplin wchodzących w skład poszczególnych paneli oraz ich poziomu w odniesieniu do standardów międzynarodowych. W przypadku przypisania wskazanym panelom wyższego priorytetu, nakłady finansowe na panele wzrastały o jedną czwartą w stosunku do wnioskowanej kwoty. Panele, którym nie przypisano priorytetu miały mniejszy udział w kwocie finansowania projektów badawczych, a tym samym mniejszy wskaźnik sukcesu liczbowego i finansowego. Propozycja podziału środków finansowych na poszczególne dyscypliny była przedstawiana Radzie NCN, która na tej podstawie podejmowała ostateczną uchwałę w tym zakresie.

W latach 2011-2018 średnioroczny procentowy wskaźnik podziału środków w ramach obszaru Nauk Humanistycznych, Społecznych i o Sztuce kształtował się w przedziale od 12% do 19%; w obszarze Nauk o Życiu od 37% do 43%, a w obszarze Nauk Ścisłych i Technicznych od 41% do 50%. Przekraczanie natomiast w poszczególnych typach konkursów maksymalnej wysokości procentowego wskaźnika podziału spowodowane było m.in. liczbą złożonych wniosków, a także wysokością wnioskowanych nakładów.

(akta kontroli str. 3, 27-29, 55-66, 83-92)

1.2. Warunki przeprowadzania konkursów, wybór Zespołów Ekspertów i Koordynatorów Dyscyplin, powoływanie Komisji Odwoławczej oraz określenie wartości projektów podlegających obowiązkowi przeprowadzenia zewnętrznego audytu.

1) Rada NCN określała warunki przeprowadzania konkursów odrębnie dla: projektów badawczych, w tym finansowania zakupu lub wytworzenia aparatury naukowo-badawczej niezbędnej do realizacji tych projektów; projektów badawczych realizowanych przez osoby rozpoczynające karierę naukową nieposiadające stopnia naukowego doktora albo posiadające ten stopień; projektów badawczych niepodlegających współfinansowaniu z zagranicznych środków finansowych; dla doświadczonych naukowców mających na celu realizację pionierskich badań naukowych. Rada określała sposób i termin składania wniosków, kryteria oceny wniosków, sposób finansowania, tryb wykonywania nadzoru nad projektem i sposób rozliczenia i oceny końcowej. Warunki przeprowadzania konkursów były powiązane z regulaminami przyznawania środków na realizację zadań finansowanych przez Centrum, który zgodnie z art. 21 ustawy o NCN, określała Rada. W ww. regulaminach i odrębnych uchwałach uwzględniano zasadę przejrzystości procedur konkursowych oraz procedur wyłaniania ekspertów, a także określano dodatkowe kryteria oceny wniosków, poza kryteriami określonymi w art. 30 ust. 1 ustawy o NCN¹⁶. Na koniec grudnia 2018 r. obowiązywał regulamin przyznawania środków na realizację zadań finansowanych przez NCN w zakresie projektów badawczych, staży po uzyskaniu stopnia naukowego doktora oraz stypendiów doktorskich przyjęty uchwałą Rady NCN nr 107/2018 z dnia 8 listopada 2018 r., w którym określono zasady oceny wniosków odrębnie dla konkursów: „Opus”, „Preludium”, „Sonatina”, „Sonata”, „Sonata Bis”, „Maestro”, „Harmonia”, „Etiuda”. Przykładowo: w konkursie „Preludium” (na projekty badawcze realizowane przez osoby rozpoczynające karierę naukową nieposiadające stopnia naukowego doktora) jako dodatkowe kryterium wskazano dokonanie oceny dorobku opiekuna naukowego, w tym

¹⁴ Tj. stosunek liczby wniosków zakwalifikowanych do składanych w konkursach NCN rozstrzygniętych w danym roku.

¹⁵ Komisja Nauk Humanistycznych, Społecznych i o Sztuce, Komisja Nauk Ścisłych i Technicznych oraz Komisja Nauk o Życiu.

¹⁶ Przy ocenie wniosków uwzględnia się: poziom naukowy badań lub zadań przewidzianych do realizacji; nowatorski charakter problemu naukowego, którego rozwiązanie jest proponowane; osiągnięcia naukowe zespołu wykonawców; zasadność planowanych kosztów w stosunku do przedmiotu i zakresu badań; wpływ realizacji projektu badawczego na rozwój dyscypliny naukowej.

publikacje w renomowanych wydawnictwach/czasopismach naukowych, zaś w konkursie „Sonatina” (na projekty badawcze realizowane przez osoby rozpoczynające karierę naukową posiadające stopień naukowy doktora uzyskany w okresie trzech lat przed rokiem wystąpienia z wnioskiem) dokonanie oceny zasadności wyboru miejsca stażu zagranicznego, w tym rangę naukową zagranicznego ośrodka naukowego, w której kierownik projektu będzie odbywał staż, trafność wyboru ośrodka naukowego, wpływ stażu na rozwój kariery naukowej kierownika projektu.

(akta kontroli str. 3, 27-29)

2) Założenia do zasad tworzenia korpusu ekspertów NCN, z którego będą wybierani kandydaci na członków Zespołów Ekspertów omówione zostały na posiedzeniu Rady Centrum w dniu 10 listopada 2011 r., a uchwała nr 54/2011 w tej sprawie podjęta została jednogłośnie. Rada NCN podjęła łącznie sześć uchwał odnośnie do tworzenia i zasad działania Korpusu Ekspertów¹⁷/Zespołów Ekspertów¹⁸, w kolejnych latach modyfikując je i uszczegóławiając, głównie w zakresie uwarunkowań bycia członkiem Zespołu Ekspertów. Przykładowo pierwsza uchwała¹⁹ w powyższej sprawie stanowiła m.in., że trzy komisje Rady Centrum²⁰ tworzą na dany rok kalendarzowy korpus ekspertów, złożony z wybitnych naukowców polskich i zagranicznych, z którego wyłaniane będą Zespoły ekspertów do oceny wniosków o finansowanie projektów badawczych w określonych konkursach NCN. Ostatnia²¹ z uchwał stanowiła, że ekspertami mogą być wybitni naukowcy, polscy i zagraniczni, posiadający przynajmniej stopień naukowy doktora, przede wszystkim laureaci grantów NCN. Pierwsza z wymienionych uchwał stanowiła, że: nie można być członkiem korpusu ekspertów dłużej niż przez trzy następujące po sobie lata oraz każdego roku wymianie podlega co najmniej 1/3 składu Korpusu Ekspertów. Ostatnia z wymienionych uchwał stanowiła, że: członkiem Zespołu Ekspertów można być nie częściej niż w trzech następujących po sobie edycjach konkursów, ale najwyżej pięciokrotnie w ciągu dwóch lat; w konkursie na działanie naukowe członkiem Zespołu Ekspertów można być najwyżej w dwóch następujących po sobie konkursach i po przerwie trwającej co najmniej jedną edycję tego konkursu, członkiem Zespołu Ekspertów oceniających raporty z realizacji grantów NCN można być najwyżej w dwóch następujących po sobie kadencjach i po przerwie trwającej co najmniej jedną kadencję konkursu.

Badanie w zakresie prawidłowości wyboru ekspertów przeprowadzone na próbie trzech konkursów wykazało, że Rada dokonywała wyboru ekspertów zgodnie z ustalonymi zasadami i wnioskowała do Dyrektora o ich powołanie do Zespołów. W zespołach ekspertów brali udział zarówno eksperci polscy jak i zagraniczni. W latach 2011-2012 – wyłącznie eksperci polscy (odpowiednio: 583, 1 168), natomiast w latach 2013-2018 na ogółem ekspertów (1 313, 1 333, 1 261, 1 229, 1 042, 1 094), przypadało: 9, 9, 34, 112, 78, 98 ekspertów zagranicznych). Wśród ekspertów zagranicznych (łącznie 340 osób) przeważali eksperci: z Wielkiej Brytanii (łącznie 64), Niemiec (łącznie 52), Włoch (łącznie 32), Francji (łącznie 25). Ponadto od 2011 r. znacznie wzrosła liczba zagranicznych zewnętrznych ekspertów, którzy oceniali wnioski na drugim etapie oceny merytorycznej.

(akta kontroli str. 3, 27-29, 237-259, 611-616)

3) Rada NCN, zgodnie z art. 23 ust. 1 ustawy o NCN, dokonywała wyboru Koordynatorów Dyscyplin w drodze konkursu.

Rada NCN podjęła łącznie 29 uchwał dotyczących organizacji konkursów na Koordynatorów Dyscyplin (otwarcia konkursów, powołania komisji konkursowych). Przykładowo uchwały nr 84/2014 i nr 85/2014 z dnia 9 października 2014 r. określały imienny skład pięcioosobowej komisji konkursowej oraz regulamin konkursu na stanowisko Koordynatorów Dyscyplin. Uchwały stanowiły m.in., że konkurs przeprowadza się w następujących grupach dyscyplin: Nauki Humanistyczne, Społeczne i o Sztuce, Nauki

¹⁷ Nr 54/2011 z dnia 10 listopada 2011r., nr 46/2012 z dnia 10 maja 2012 r., nr 103/2012 z dnia 14 grudnia.2012 r., nr 18/2013 z dnia 14 lutego 2013 r.

¹⁸ Nr 48/2017 z dnia 10 maja 2017 r., nr 26/2018 z dnia 8 marca 2018 r.

¹⁹ Nr 54/2011 z dnia 10 listopada 2011 r.

²⁰ Komisja nauk humanistycznych, społecznych i o sztuce (K-1), Komisja nauk ścisłych i technicznych (K-2) oraz Komisja nauk o życiu (K-3).

²¹ Nr 26/2018 z dnia 8 marca 2018 r.

Ścisłe i Techniczne, Nauki o Życiu; do przeprowadzenia postępowania konkursowego na Koordynatora Dyscyplin Rada NCN powołuje komisję konkursową złożoną z pięciu członków Rady; komisja konkursowa podejmuje decyzje w drodze uchwały, a z jej posiedzenia sporządza się protokół. Ww. uchwały stanowiły ponadto, że kandydatem na stanowisko Koordynatora Dyscyplin może być osoba posiadająca m.in. co najmniej stopień naukowy doktora oraz znajomość języka angielskiego w stopniu pozwalającym na swobodne porozumiewanie się. Konkurs na stanowisko Koordynatora Dyscyplin odbywa się w dwóch etapach: ocena formalna zgłoszeń oraz ocena kwalifikacji zawodowych kandydatów na podstawie przedstawionych dokumentów oraz ocena kandydatów na podstawie rozmowy kwalifikacyjnej. Ocena kandydatów dokonywana jest poprzez przyznanie punktów (np. za osiągnięcia w pracy naukowej – maksymalnie 40 punktów, za predyspozycje i umiejętności gwarantujące prawidłową realizację zadań Koordynatora Dyscyplin – maksymalnie 40 punktów). Do drugiego etapu konkursu komisja konkursowa dopuszcza tych kandydatów, których zgłoszenia otrzymały najwyższe oceny. Przykładowo, ogłaszając konkurs na stanowisko Koordynatora Dyscyplin w grupie Nauk Humanistycznych, Społecznych i o Sztuce w uchwale Rady NCN nr 106/2018 z 8 listopada 2018 r. określono 11 oczekiwań wobec kandydatów, w tym m.in.: co najmniej stopień naukowy doktora w zakresie nauk humanistycznych, społecznych lub o sztuce; znajomość przepisów regulujących działalność NCN, bardzo dobra znajomość języka angielskiego, co najmniej 4-letnie doświadczenie związane z prowadzeniem badań naukowych, co najmniej 2-letnie doświadczenie zawodowe, bardzo dobra znajomość obsługi komputera.

W latach 2011-2018 na stanowiska Koordynatorów Dyscyplin zatrudniono 34 osoby na podstawie umowy o pracę na czas określony, nie dłuższy niż cztery lata.

Liczba Koordynatorów Dyscyplin i koszty ich wynagrodzeń kształtowały następująco (wynagrodzenia brutto i nagrody)²²: 2011 rok – ośmiu Koordynatorów (łącznie – 745,7 tys. zł, średnio – 93,2 tys. zł); 2012 rok – 17 Koordynatorów (łącznie – 1 452,7 tys. zł, średnio – 85,5 tys. zł); 2013 rok – 18 Koordynatorów (łącznie 1 461,5 tys. zł, średnio – 81,2 tys. zł); 2014 rok – 17 Koordynatorów (łącznie 1 673,5 tys. zł, średnio – 98,4 tys. zł); 2015 rok – 17 Koordynatorów (łącznie – 1 578,9 tys. zł, średnio – 92,9 tys. zł); 2016 rok – 17 Koordynatorów (łącznie – 1 673,7 tys. zł, średnio – 98,5 tys. zł); 2017 rok – 22 Koordynatorów (łącznie – 2 116,2 tys. zł, średnio – 96,2 tys. zł); 2018 rok – 21 Koordynatorów (łącznie – 1 800,5 tys. zł, średnio – 85,7 tys. zł).

Badanie w zakresie wyboru Koordynatorów Dyscyplin przeprowadzono na próbie trzech konkursów²³ nie stwierdzając nieprawidłowości w tym zakresie.

(akta kontroli str. 3, 27-29, 73-82, 260-356, 415-416)

4) W kolejno wydawanych regulaminach działania Rady NCN przewidziano zasady powoływania i funkcjonowania Komisji Odwoławczej Rady²⁴.

Do końca 2018 r. Rada NCN podjęła siedem uchwał w sprawie powołania Komisji Odwoławczej²⁵ przy czym dwie ostatnie zawierały okres (dwuletni), na który powołana zostaje Komisja Odwoławcza Rady NCN (odpowiednio: do dnia 14 grudnia 2018 r. i do 14 grudnia 2020 r.). Pięciosobowy skład Komisji był częściowo zmieniany: przykładowo w 2012 r. w porównaniu do 2011 r. – o dwie osoby, a w 2018 r. w porównaniu do 2016 r. – o trzy osoby. Przyczyną zmian w składzie Komisji Odwoławczej były zmiany osobowe w składzie Rady NCN i niemożność łączenia funkcji członka Rady z pełnieniem funkcji

²² Dane nie uwzględniają kosztów pochodnych od wynagrodzeń z uwagi na brak możliwości raportowania takich danych z systemu kadrowo płacowego.

²³ Na stanowiska Koordynatorów Dyscyplin w grupie Nauk Humanistycznych, Społecznych i o Sztuce oraz w grupie Nauk o Życiu w konkursie ogłoszonym uchwałą Rady NCN nr 106/2018 z dnia 8 listopada 2018 r. aplikowało łącznie odpowiednio: siedmiu i pięciu kandydatów, zaś na stanowisko Koordynatora Dyscyplin w grupie Nauk Ścisłych i Technicznych w konkursie ogłoszonym uchwałą Rady NCN nr 116/2018 z dnia 6 grudnia 2018 r. aplikowało dziewięciu kandydatów.

²⁴ Poczynając od 2011 r. Uchwały Rady: nr 3/2010 z dnia 15 grudnia 2010 r., nr 44/2011 z dnia 13 października 2011 r., nr 43/2014 z dnia 15 maja 2014 r., nr 18/2017 z dnia 9 lutego 2017 r.

²⁵ Nr 32/2011 z dnia 8 września 2011 r., nr 107/2012 z dnia 14 grudnia 2012 r., nr 94/2013 z dnia 12 grudnia 2013 r., nr 1/2015 z dnia 15 stycznia 2015 r., nr 64/2015 z dnia 11 czerwca 2015 r., nr 117/2016 z dnia 15 grudnia 2016 r., nr 124/2018 z dnia 17 grudnia 2018 r.

dyrektora instytutu naukowego Polskiej Akademii Nauk (art. 15 ust.6 pkt 2 lit. a ustawy o NCN) oraz z pełnieniem funkcji wiceprezesa Polskiej Akademii Nauk (art. 15 ust.6 pkt 3 lit. a ustawy o NCN).

W latach 2012-2018 rozpatrzonych zostało odpowiednio: w 2012 r. – 452 odwołań, w 2013 r. – 349, w 2014 r. – 353, w 2015 r. – 423, w 2016 r. – 256, w 2017 r. – 181, w 2018 r. – 197. Przeważały decyzje utrzymujące w mocy zaskarżone decyzje Dyrektora NCN (odpowiednio: 441, 316, 334, 402, 231, 165, 171).

Zgodnie z § 4 regulaminu działania Rady NCN, Rada powołuje Komisję Odwoławczą, która wydaje decyzje, którymi przyznaje bądź odmawia przyznania środków finansowych na badania naukowe. Komisja Odwoławcza wydaje decyzje w terminie trzech miesięcy od dnia wpływu odwołania do NCN. Kontrolą objęto dziesięć odwołań w zakresie terminowości ich rozpatrywania przez Komisję Odwoławczą, nie stwierdzając nieprawidłowości.

W okresie objętym kontrolą do sądów administracyjnych wniesiono trzy skargi na decyzje Komisji Odwoławczej NCN, skutkujące uchynieniem zaskarżonej decyzji oraz jedną skargę skutkującą uchynieniem postanowienia Komisji Odwoławczej. Na mocy wyroków²⁶ NCN na rzecz stron skarżących dokonało w marcu 2019 r. zwrotu kosztów postępowania w łącznej wysokości 697 zł. Wyrok z dnia 5 listopada 2014 r. zasądający na rzecz Centrum Fizyki Ciała Stałego Sp. z o.o. w Krakowie został uchylony przez Naczelny Sąd Administracyjny na skutek skargi kasacyjnej wniesionej przez NCN.

(akta kontroli str. 3, 27-29, 67-72, 357-405, 408)

5) Rada NCN określała wysokość całkowitej wartości projektów badawczych, które miały podlegać obowiązkowi przeprowadzenia zewnętrznego audytu ich wykonania.

W 2011 r. Rada NCN określiła kwotę w wysokości 2 000 tys. zł, po przekroczeniu której projekty badawcze podlegają obowiązkowemu zewnętrznemu audytowi. Ustalenia w tej sprawie zostały przyjęte uchwałą nr 33/2011 w drodze głosowania²⁷.

W dniu 10 grudnia 2015 r. w związku ze zmianą ustawy o zasadach finansowania nauki członkowie Rady NCN podwyższyli z 2 000 tys. zł na 3 000 tys. zł próg wartości projektów, powyżej którego będą one podlegały obowiązkowi przeprowadzania audytu zewnętrznego, przyjmując w tej sprawie w drodze głosowania²⁸ uchwałą nr 101/2015. Postanowiono jednocześnie, że powyższym zasadom będą podlegały projekty badawcze finansowane w konkursach ogłoszonych począwszy od 15 grudnia 2015 r.

Na posiedzeniu w dniu 8 listopada 2018 r., na wniosek Dyrektora NCN, Rada w drodze głosowania²⁹ podjęła uchwałę nr 104/2018 określającą wartość projektów badawczych, dla których obowiązkowe jest przeprowadzenie zewnętrznego audytu na kwotę 2 000 tys. zł. Argumentując propozycję wprowadzenia powyższej zmiany, Dyrektor wskazał na statystyki rozstrzygniętych na przestrzeni ostatnich dwóch lat konkursów, które pokazują, że w edycjach konkursów 22-28 zakwalifikowano do finansowania łącznie 3 271 projektów, z czego budżet jedynie 20 z nich przekroczył wartość określoną przez Radę NCN jako obligującą do przeprowadzenia audytu zewnętrznego. Stanowiło to zaledwie 0,61% wszystkich finansowanych w tych konkretnych edycjach grantów i nie pozwalało na w pełni efektywne wykorzystanie praktycznej przydatności tego narzędzia. Przyjęcie za punkt odniesienia kwoty 2 000 tys. zł umożliwiłoby zwiększenia odsetka weryfikowanych przez audytorów projektów niemal czterokrotnie (na przykładzie edycji konkursów 22-28, z 20 do 74 projektów).

(akta kontroli str. 3, 27-29)

²⁶ III SA/Kr 1023/18 – wyrok WSA w Krakowie z dnia 8 stycznia 2019 r., skarga wpłynęła w okresie objętym kontrolą tj. w 2018 r. (dot. wniosku o nr 2018/28/U/NZ/00256), III SA/Kr 977/18 – wyrok WSA w Krakowie z dnia 28 listopada 2018 r. (dot. wniosku o nr 2015/17/B/HS5/00474), III SA/Kr 807/13 – wyrok WSA w Krakowie z dnia 19 lutego 2014 r. (dot. wniosku o nr 2011/01/B/ST3/04301), SA/Kr 397/12 – wyrok WSA w Krakowie z dnia 20 września 2012 r. (dot. wniosku o nr 2011/01/B/ST3/04301).

²⁷ 21 głosów „za” 1 głos „przeciw”.

²⁸ 19 głosów „za”, 3 głosy „wstrzymujące”.

²⁹ 20 głosów „za”, 2 głosy „wstrzymujące”.

Stwierdzone
nieprawidłowości
OCENA CZĄSTKOWA

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Rada Narodowego Centrum Nauki ustaliła priorytetowe obszary badań podstawowych zgodnie ze Strategią Rozwoju Kraju 2007-2015 i właściwie je zaprojektowała.

OBSZAR

2. Finansowanie badań podstawowych realizowanych w formie projektów.

Opis stanu
faktycznego

1) Liczba ogłoszonych edycji konkursów w latach 2011-2018³⁰ wyniosła odpowiednio: w roku 2011 – osiem, w latach 2012-2013 – po 13, w latach 2014-2016 – po 11, w latach 2017-2018 – po 10. Konkursy ogłaszane były na realizację: projektów badawczych, w których mogli brać udział osoby z różnym doświadczeniem naukowym („Opus”, „Sonata Bis”), projektów badawczych realizowanych przez osoby rozpoczynające karierę naukową³¹ („Preludium”, „Sonata”, „Sonatina”), stypendiów doktorskich i staży po uzyskaniu stopnia naukowego doktora („Etiuda”, „Fuga”), projektów badawczych dla doświadczonych naukowców mających na celu realizację pionierskich badań naukowych [...], których efektem mogą być odkrycia naukowe („Maestro”), niepodlegających współfinansowaniu z zagranicznych środków finansowych projektów badawczych [...] („Harmonia”). Liczba złożonych wniosków³² na finansowanie badań podstawowych wyniosła łącznie 81 861 i w kolejnych latach kształtowała się następująco: 14 869, 9 986, 11 400, 11 681, 9 227, 8 864, 7 879, 7 955. Ostatecznie liczba projektów zakwalifikowanych do finansowania po uwzględnieniu odwołań i rezygnacji wyniosła łącznie 16 854, a wysokość przyznanego łącznie dofinansowania 7 543 723 tys. zł. Z podmiotami, w których projekt badawczy miał być realizowany oraz z kierownikiem projektu badawczego Dyrektor NCN zawierał umowy o realizację i finansowanie takiego projektu.

W latach 2013-2016 NCN ogłosił jeden konkurs (Symfonia), a w latach 2017-2018 – dwa konkursy (Uwertura, Miniatura) na finansowanie badań naukowych nienależących do zakresu badań finansowanych przez NCBiR (art. 20 ust. 1 pkt 2 ustawy o NCN). Liczba złożonych wniosków w latach 2013-2018 wyniosła odpowiednio: 40, 59, 62, 38, 2 144, 3 749. Ostatecznie liczba projektów zakwalifikowanych do finansowania po uwzględnieniu odwołań i rezygnacji wyniosła odpowiednio: po sześć w latach 2013-2015, pięć w roku 2016, a w latach 2017-2018 – 837 i 732. Na badania powyższe przyznano w latach 2013-2018 środki finansowe w łącznej wysokości 176 172 tys. zł.

(akta kontroli str. 3, 12-22)

2) Od początku działalności NCN przyjęto założenie, że wyniki konkursów będą ogłaszane około pięciu miesięcy po zamknięciu naboru wniosków. Kontrolą objęto po dwie edycje trzech konkursów: „Sonatina 1”, „Sonatina 2”, „Preludium 13”, „Preludium 15”, „Opus 13”, „Opus 15”. We wszystkich sześciu przypadkach termin naboru wniosków wyznaczono do trzech miesięcy od daty ogłoszenia konkursu. Na podstawie art. 33 ust. 1 ustawy o NCN rozstrzygnięcia w sprawie przyznania środków finansowych na badania zakwalifikowane do finansowania w drodze konkursów są podejmowane przez dyrektora w drodze decyzji w terminie sześciu miesięcy od upływu terminu składania wniosków. W przypadku ww. edycji trzech konkursów ww. zapis ustawowy został dotrzymany i zatwierdzenie list rankingowych nastąpiło odpowiednio w terminach: około czterech i pół miesiąca („Sonatina 1”, „Sonatina 2”), pięciu miesięcy („Preludium 13”, „Preludium 15”, „Opus 13”, „Opus 15”).

(akta kontroli str. 3, 99, 407)

3) W okresie objętym kontrolą Koordynatorzy Dyscyplin dokonywali oceny formalnej złożonych wniosków po zakończeniu naboru wniosków w danej edycji konkursu. W przypadku wniosków zawierających braki np. niekompletność podpisów, pieczętek, NCN pisemnie informował wnioskodawcę o stwierdzonych uchybieniach i wyznaczał termin na ich uzupełnienie.

³⁰ Do których nabór wniosków zakończył się w danym roku.

³¹ Młodzi naukowcy w rozumieniu art. 360 ust.2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1668, ze zm.).

³² Wnioski złożone dla konkursów, do których nabór zakończył się w w danym roku.

W latach 2011-2018 z 80 513 wniosków³³ złożonych i ocenionych formalnie do końca 2018 r. odrzuconych zostało 4 568 wniosków, w których stwierdzono niezgodność z warunkami konkursu. Wnioskodawcy informowani byli o przyczynach odrzucenia wniosku z powodów formalnych.

(dowód: akta kontroli str. 522-578)

Kontrolą objęto sześć wniosków, które zostały odrzucone przez Koordynatorów Dyscyplin z powodu nie spełniania wymogów formalnych. W badanej próbie nie stwierdzono nieprawidłowości.

(dowód: akta kontroli str. 579-611)

Od 15 grudnia 2016 r. NCN prowadzi elektroniczną obsługę wniosków co pozwala na bieżące uzupełnianie braków formalnych. W okresie wcześniejszym wnioski obsługiwane były w formie papierowej, co wydłużało procedurę uzupełnień formalnych. NCN nie prowadzi rejestru przypadków uzupełnień wniosków po wyznaczonym terminie.

(dowód: akta kontroli str. 532-533)

4) Tryb sporządzania ocen wniosków przez Zespoły Ekspertów określony został przez Dyrektora NCN w 17 wydanych w latach 2011-2018 zarządzeniach w tej sprawie.

Proces oceny wniosków przebiega w dwóch etapach. W I etapie wnioski poddawane są ocenie kwalifikacyjnej, dokonywanej na podstawie danych zawartych we wniosku i załącznikach (z wyłączeniem szczegółowego opisu projektu badawczego). Do II etapu kierowane są wnioski, w których łączna kwota planowanych nakładów nie powinna przekraczać dwukrotności wysokości środków finansowych, przeznaczonych przez Radę na dany konkurs w ramach poszczególnych dyscyplin lub grup dyscyplin. W II etapie wnioski poddawane są ocenie specjalistycznej dokonywanej na podstawie danych zawartych we wniosku i załącznikach do wniosku (z wyłączeniem skróconego opisu projektu badawczego). Zespół dokonuje oceny na podstawie oceny indywidualnej sporządzonej przez co najmniej dwóch Ekspertów zewnętrznych, oceny Komisji na podstawie rozmowy kwalifikacyjnej z kierownikiem projektu (w konkursach w których ta rozmowa jest przewidziana regulaminem przyznawania środków na realizację zadań finansowanych przez NCN) oraz oceny Zespołu wykonanej podczas II sesji. W oparciu o powyższe oceny Zespoły Ekspertów tworzą listę rankingową, którą Koordynator przedstawia Dyrektorowi do zatwierdzenia.

W okresie objętym kontrolą uszczegóławiane były zarządzenia Dyrektora NCN dotyczące trybu sporządzania ocen wniosków przez Zespoły Ekspertów m.in. w celu ujednoczenia zasad i trybu podejmowania rozstrzygnięć przez Zespoły Ekspertów w sprawie zakwalifikowania lub niezakwalifikowania projektów do finansowania, określenia elementów jakie powinien zawierać protokół z posiedzenia Zespołu.

Zespoły Ekspertów na etapie oceny merytorycznej rozpatrzyły negatywnie 56 048 wniosków. Przyczynami nieuwzględnienia wniosków było: niespełnianie przez projekt kryterium badań podstawowych; uznanie, że projekt nie miał charakteru naukowego; nie został przygotowany rzetelnie; został skierowany do niewłaściwego panelu NCN; nie miał dość nowatorskiego charakteru; był niewykonalny; miał niewielki wpływ na rozwój dyscypliny naukowej, a także niska ocena osiągnięć naukowych zespołu wykonawców; negatywnie ocenione wykonanie przez kierownika projektu wcześniejszych projektów badawczych finansowanych ze środków na naukę; niezasadne zaplanowanie budżetu w stosunku do przedmiotu i zakresu badań.

Na podstawie analizy dokumentacji dwóch edycji w ramach trzech konkursów (Opus, Preludium, Sonatina) ustalono, że Zespoły Ekspertów dokonywały oceny wniosków kierując się kryteriami określonymi w art. 30 ust. 1 pkt 1-6 ustawy o NCN, przyjętym trybem dokonywania ocen oraz sporządzonymi do wniosków recenzjami zewnętrznymi. W wyniku dokonanej oceny projektów Zespoły Ekspertów ustaliły listy rankingowe.

(dowód: akta kontroli str. 498-531, 793-854)

³³ Liczba wniosków, które wpłynęły i zostały już ocenione formalnie do końca 2018 r.

5) W latach 2011-2018 Dyrektor nie wnioskował do Rady NCN, na podstawie art.18 pkt 9 ustawy o NCN, o powołanie zewnętrznego audytora do oceny pracy Zespołów Ekspertów lub Koordynatorów Dyscyplin i w okresie kontrolowanym takich audytów nie przeprowadzano.

Z wyjaśnień Dyrektora NCN wynika, że w okresie kontrolowanym nie stwierdzono znaczących uchybień w pracy Zespołów Ekspertów lub Koordynatorów Dyscyplin, stosowane w procesie oceny wniosków mechanizmy kontrolne były skuteczne, zapewniały oczekiwany poziom jakości procesu przyznawania finansowania projektów badawczych i nie wystąpiła przesłanka do wnioskowania przez Dyrektora do Rady o powołanie zewnętrznego audytora.

(dowód: akta kontroli str. 498, 948-949)

6) Artykuł 24 ust. 1 pkt 5 ustawy o NCN nakłada na Koordynatorów Dyscyplin dokonywanie oceny rzetelności i bezstronności opinii ekspertów. W okresie objętym kontrolą w NCN nie opracowano jednej całościowej procedury w tym obszarze, natomiast regulacje pisemne w tym zakresie były zawarte w kilku dokumentach: zarządzeniach Dyrektora NCN w sprawie szczegółowego trybu sporządzania ocen wniosków przez Zespoły Ekspertów oraz w Zasadach etycznych członków Rady i ekspertów NCN określonych uchwałą Rady NCN³⁴. Powołane wyżej zasady etyczne rozszerzyły, w porównaniu z art. 32 ust. 1 ustawy o NCN³⁵, katalog przyczyn wyłączenia eksperta z postępowania w sprawie oceny wniosków składanych w konkursach NCN.

Ocena bezstronności opinii przygotowanych przez ekspertów przez Koordynatorów Dyscyplin odbywała się na takich etapach jak:

- wybór przez Radę NCN zespołów ekspertów, przy czym zwracano uwagę, aby nie byli wybierani eksperci, którzy w danej edycji konkursów złożyli wnioski jako kierownicy projektów lub jako ich wykonawcy, co rodziłoby konflikt interesów,
- zwiększanie udziału ekspertów zagranicznych;
- zapraszanie ekspertów do zespołów i informowania na tym etapie potencjalnych ekspertów o zasadach etycznych i unikaniu konfliktów interesów;
- przydzielanie przez przewodniczących Zespołów Ekspertów konkretnych wniosków do oceny ekspertom, którzy nie pozostają w konflikcie interesów z danym wnioskiem;
- decyzje o kierowaniu zaproszeń do wykonania ocen w drugim etapie po weryfikacji informacji zawartych we wniosku i z publicznie dostępnych danych dotyczących eksperta o możliwości wystąpienia konfliktu interesów.

Ocena Koordynatorów Dyscyplin dotycząca rzetelności opinii przygotowywanych przez ekspertów odbywała się poprzez weryfikację:

- zgodności uzasadnień i komentarzy zawartych w opiniach z zasadami oceny wniosków, kryteriami ocen, szczegółowym trybem sporządzania ocen wniosków;
- kompletności opinii ekspertów;
- zgodności opinii z informacjami zawartymi we wniosku oraz zapewnienia zamieszczenia w ocenie końcowej merytorycznego uzasadnienia.

Dodatkowo Koordynatorzy Dyscyplin dbali, aby ocena końcowa uzgodniona przez zespół ekspertów oparta była na merytorycznym uzasadnieniu.

Koordynator Dyscypliny w przypadku opinii, co do których rzetelności miał zastrzeżenia, wycofywał recenzję z prośbą o poprawienie opinii lub z uwagi na krótki czas do posiedzenia

³⁴ W okresie kontrolowanym obowiązywała Uchwała nr 22/2011 z dnia 9 czerwca 2011 r. w sprawie określenia „Zasad etycznych członków Rady i ekspertów Narodowego Centrum Nauki”, zmieniona Uchwałą nr 45/2012 z dnia 10 maja 2012 r. i Uchwałą nr 102/2012 z dnia 13 grudnia 2012 r. oraz Uchwałą nr 22/2017 z dnia 9 lutego 2017 r. Rady Narodowego Centrum Nauki w sprawie Zasad etycznych członków Rady i ekspertów Narodowego Centrum Nauki.

³⁵ Eksperta wyłącza się z postępowania w sprawie oceny wniosków w sytuacji zagrożenia konfliktem interesów, a w szczególności pozostawania z wnioskodawcą w: związku małżeńskim, stosunku pokrewieństwa lub powinowactwa do drugiego stopnia włącznie; innym stosunku prawnym, który może mieć wpływ na jego prawa i obowiązki.

zespołu ekspertów informował zespół o swoich zastrzeżeniach. Koordynatorzy Dyscyplin nie prowadzą rejestru takich przypadków.

(dowód: akta kontroli str. 498-521)

7) W okresie objętym kontrolą nie wystąpiły przypadki zmiany przez Koordynatorów Dyscyplin kolejności projektów badawczych na listach rankingowych przygotowywanych przez Zespoły Ekspertów.

(dowód: akta kontroli str. 500)

8) Po 25 maja 2015 roku, tj. po uchyleniu rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 21 października 2011 r. w sprawie wysokości wynagrodzenia ekspertów będących członkami Zespołów Ekspertów wysokość wynagrodzeń ekspertów była ustalana przez Dyrektora NCN. Wysokość stawek ustalona w kolejnych zarządzeniach Dyrektora NCN była tożsama z wysokością stawek określonych w ww. rozporządzeniu. I tak na podstawie zarządzeń Dyrektora NCN za prace związane z dokonywaniem ocen, ekspert za udział w posiedzeniu Zespołu Ekspertów otrzymywał wynagrodzenie w wysokości 360 zł, ekspert pełniący funkcję przewodniczącego Zespołu Ekspertów dokonującego ocen w konkursach Centrum oraz przygotowującego na ich podstawie listy rankingowe – otrzymywał wynagrodzenie w wysokości stanowiącej iloczyn liczby wniosków ocenianych przez Zespół któremu przewodniczył oraz kwoty 25 zł, ekspert za sporządzenie indywidualnej oceny dotyczącej przyznania środków na podstawie wniosku o finansowanie projektu badawczego – otrzymywał wynagrodzenie w wysokości 400 zł, w przypadku wieloetapowej procedury konkursowej oceny wniosków ekspert za sporządzenie indywidualnej oceny w pierwszym etapie konkursu dotyczącej przyznania środków na podstawie wniosku o finansowanie projektu badawczego albo wniosku o finansowanie stypendium doktorskiego lub wniosku o finansowanie stażu po uzyskaniu stopnia naukowego doktora – otrzymywał wynagrodzenie w wysokości 200 zł, za sporządzenie indywidualnej oceny związanej z rozliczeniem środków przyznanych na realizację projektu badawczego lub stażu po uzyskaniu stopnia naukowego doktora – otrzymywał wynagrodzenie w wysokości 200 zł.

W zarządzeniach Dyrektora NCN wydanych w latach 2017-2018 przyjęto, że ekspert za udział w posiedzeniu Zespołu Ekspertów w sprawie oceny wniosków o finansowanie lub dofinansowanie projektów badawczych w konkursach międzynarodowych organizowanych przez Centrum we współpracy dwu- lub wielostronnej oraz przygotowanie list rankingowych, odbywającym się poza terytorium RP otrzymuje wynagrodzenie w wysokości 2 tys. zł, a ekspert pełniący funkcję przewodniczącego Zespołu Ekspertów dokonującego ocen wniosków złożonych w konkursach międzynarodowych organizowanych przez Centrum we współpracy dwu- lub wielostronnej oraz przygotowującego na ich podstawie listy rankingowe, podczas posiedzenia Zespołu Ekspertów odbywającego się poza terytorium RP, otrzymuje za udział w posiedzeniu wynagrodzenie w wysokości 2,5 tys. zł.

Z wyjaśnienia Dyrektora NCN wynika, że ww. stawki wynagrodzeń (2 tys. zł, 2,5 tys. zł) zostały zastosowane tylko w jednym konkursie NCN, tj. w ogłoszonym 2016 roku konkursie „Beethoven” na polsko-niemieckie projekty badawcze i wynikały z uzgodnienia procedury oceny wniosków w porozumieniu z organizacją niemiecką (Deutsche Forschungsgemeinschaft). Procedura powyższa zakładała odmienny tryb oceny merytorycznej wniosków od stosowanego w konkursach krajowych NCN. W szczególności na wynagrodzenie eksperta NCN będącego członkiem Zespołu Ekspertów w konkursie „Beethoven” składało się wyłącznie wynagrodzenie za udział w posiedzeniu, mające charakter ryczałtowy i obejmujące cały zakres prac, jakie wykonywał ekspert NCN w związku z dokonywaną oceną. W załączniku nr 1 do zarządzenia nr 18/2017 zastrzeżono, że w przypadku ekspertów NCN biorących udział w posiedzeniu Zespołu Ekspertów w sprawie oceny wniosków o finansowanie lub dofinansowanie projektów badawczych w konkursach międzynarodowych organizowanych przez Centrum we współpracy dwu- i wielostronnej oraz przygotowania list rankingowych, odbywającym się poza terytorium RP oraz ekspertów pełniących funkcję Przewodniczących tych Zespołów nie stosuje się zapisów ustanawiających wynagrodzenie za sporządzanie ocen indywidualnych wniosków.

Do 2015 roku obowiązywały pisemne umowy podpisywane z ekspertami wykonującymi

prace na rzecz NCN. Od września 2015 roku warunki udzielania i realizacji zamówień na sporządzenie indywidualnych ocen zostały określone w „Ogólnych warunkach umowy o sporządzanie ocen wniosków i raportów złożonych do Narodowego Centrum Nauki”, które każdy ekspert współpracujący z Centrum był zobowiązany zaakceptować w systemie ZSUN/OSF. W latach 2011-2018, zgodnie z art. 22 ust. 5 ustawy o NCN, zamiejscowi członkowie Zespołu Ekspertów mieli prawo do otrzymania zwrotu kosztów podróży na zasadach określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 77⁵ § 2 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy³⁶.

W latach 2011-2018 koszty związane z pracą ekspertów³⁷ wyniosły łącznie 90 207 181,68 zł. W szczególności: wysokość wynagrodzeń ekspertów w związku z ich udziałem w pracach Zespołu Ekspertów wyniosła 11 311 550 zł, wysokość wynagrodzeń członków Zespołów Ekspertów oraz ekspertów zewnętrznych w związku z dokonywaniem ocen – 69 195 270 zł, koszty podróży członków Zespołów Ekspertów – 4 741 846,55 zł, noclegi dla członków Zespołów Ekspertów zapewniane przez NCN – 4 958 515,13 zł. Z wyjaśnienia Dyrektora NCN wynika, że dający się zaobserwować w 2016 roku wzrost kosztów podróży związany jest z pojawieniem się w 2015 roku w ofercie konkursowej prestiżowego konkursu „Polonez”. Prace Zespołów Ekspertów w ww. konkursie rozpoczęły się od 2016 roku i decyzją Rady Centrum były to zespoły międzynarodowe.

(akta kontroli str. 3, 27-29, 68-70, 95-98)

9) W latach 2017-2018 Dyrektor NCN nie umarzał należności z urzędu, natomiast na wniosek dłużników umorzył należności w całości (dotyczyły trzech projektów) lub części (dotyczyły sześciu projektów). Łączna kwota umorzonych należności w przypadku dziewięciu projektów wyniosła 1 616 273,78 zł, w tym na kwotę 203 040,79 zł wskutek wystąpienia zdarzeń losowych niezależnych od sześciu dłużników oraz na kwotę 1 413 232,99 zł w związku z ryzykiem naukowym wynikającym z charakteru wykonywanych trzech projektów. Dokonanie umorzeń na kwotę 203 040,79 zł uzasadniono sytuacją zdrowotną lub rodzinną kierowników projektów³⁸. Dokonanie umorzeń na kwotę 1 413 232,99 zł (ryzyko naukowe) uzasadniono wystąpieniem zdarzeń wynikających z charakteru wykonywanego projektu (badania na obszarze niestabilnym politycznie i gospodarczo³⁹), brakiem możliwości, po zrealizowaniu trzech z pięciu zadań badawczych, osiągnięcia celu projektu⁴⁰ oraz nieosiągnięciem wyników umożliwiających ich opublikowanie w czasopiśmie rangi międzynarodowej⁴¹. W przypadku dwóch jednostek – z uwagi na wartość umorzeń (należność główna odpowiednio: 290 253,66 zł, 596 355,83 zł) – uzyskana została zgoda Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Dyrektor NCN, zgodnie z art. 35a ust. 6 ustawy o NCN, zamieścił terminowo na stronie podmiotowej Centrum w Biuletynie Informacji Publicznej, kwartalną informację o umorzeniach należności.

W przypadku dwóch jednostek (Instytut Medycyny Pracy⁴², Collegium Civitas⁴³) należności w łącznej kwocie 482 660,73 zł rozłożone zostały na raty głównie z uwagi na kondycję finansową jednostek wnioskujących. Z ww. jednostkami zostały podpisane stosowne umowy i należności zostały spłacone.

NCN nie dysponuje dokumentami, z których wynikałoby, że w momencie podpisywania umów o realizację trzech projektów, ich wykonanie było obciążone ryzykiem. Odnosząc się

³⁶ Dz. U. z 2019 r. poz. 1040, ze zm. Ponadto na koniec grudnia 2018 r. obowiązywały: zarządzenie nr 1/2018 Dyrektora Narodowego Centrum Nauki w sprawie warunków zwrotu kosztów podróży dla zagranicznych członków Zespołów Ekspertów z dnia 16 stycznia 2018 r.; zarządzenie nr 2/2018 Dyrektora Narodowego Centrum Nauki w sprawie warunków zwrotu kosztów podróży dla krajowych członków Zespołów Ekspertów z dnia 16 stycznia 2018 r.

³⁷ Z uwagi na te same stawki wynagrodzeń obowiązujących zarówno dla ekspertów polskich i zagranicznych nie jest prowadzona w NCN wyodrębniona ewidencja w tym zakresie.

³⁸ 2011/03/D/HS2/01824, 2011/03/N/HS4/03223, 2012/07/B/HS4/03131, 2011/01/B/HS5/01043, 2012/05/N/HS2/03145, 2012/05/N/HS3/01776.

³⁹ Projekt nr 2011/01/N/HS3/02735 realizowany przez Uniwersytet Warszawski.

⁴⁰ Projekt nr 2012/05/D/ST6/03282 realizowany przez Międzynarodowy Instytut Biologii Molekularnej i Komórkowej.

⁴¹ Projekt nr 2011/01/B/ST7/06544 realizowany przez Politechnikę Poznańską.

⁴² UMO-2011/01B/NZ7/01325.

⁴³ UMO-2011/03/B/HS1/00476.

do powyższego, Dyrektor NCN stwierdził, że ustawa o NCN nie nakłada obowiązku sporządzania takiej dokumentacji przy zawieraniu umów grantowych (obowiązkowe elementy wskazane są w art. 34 ust. 2 ustawy). Ocena ryzyka naukowego nie stanowi także obligatoryjnego kryterium oceny wniosków (kryteria te zawarte są w art. 30 ust. 1 ww. ustawy). Ryzyko naukowe oceniane jest na etapie rozpatrywania wniosku o umorzenie składanego w ramach art. 35a ustawy o NCN (przepis ten nie nakłada obowiązku na NCN opracowywania takiej dokumentacji na etapie podpisywania umowy) Dyrektor wyjaśnił, że ryzyko takie w pewnych przypadkach ujawnia się dopiero w trakcie realizacji projektu, a ponadto stworzenie takiej dokumentacji już na etapie podpisywania umowy stanowiłoby niepożądane z punktu widzenia Centrum przekonanie u grantobiorcy, że ewentualne niewykonanie grantu nie będzie skutkowało negatywnymi konsekwencjami.

(akta kontroli str. 25-26, 101-231)

10) NCN udzieliło pomocy publicznej o łącznej wartości 12 099,9 tys. zł podmiotom realizującym 27 projektów badawczych, w tym: m.in. American Heart of Poland S.A. z siedzibą w Ustroniu (trzy projekty na łączną kwotę 2 651,4 tys. zł), Wielkopolskiemu Centrum Onkologii w Poznaniu (trzy projekty na łączną kwotę 1 689,6 tys. zł), Krakowskiemu Szpitalowi Specjalistycznemu im. Jana Pawła II (dwa projekty na łączną kwotę 1 286,9 tys. zł).

(akta kontroli str. 32-33, 46-48)

11) W okresie objętym kontrolą NCN nie zlecało wykonania zadań w zakresie wspierania badań podstawowych podmiotom działającym na rzecz nauki i nie ubiegało się o zgodę Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w tym zakresie.

(akta kontroli str. 32-33)

12) Sformułowane w wyniku kontroli wykorzystania środków publicznych na naukę (nr P/11/070) w wystąpieniu pokontrolnym NIK z dnia 4 czerwca 2012 r. wnioski pokontrolne związane z obszarem badań podstawowych zostały przez NCN wykonane.

Podjęte przez Centrum działania w celu określenia priorytetowych obszarów badań podstawowych przedstawione zostały w pkt III obszar 1 niniejszego wystąpienia pokontrolnego. Wzrósł udział zagranicznych ekspertów w Zespołach Ekspertów w latach 2013-2018 łącznie do 340 (w tym w poszczególnych latach odpowiednio: 9, 9, 34, 112, 78, 98). Rada NCN podjęła szereg uchwał w sprawie warunków przeprowadzenia konkursu na finansowanie stypendiów doktorskich (konkurs ETIUDA), na podstawie których w okresie objętym kontrolą ogłoszono siedem edycji konkursu ETIUDA. NCN dokonało zmian w wewnętrznych procedurach określających szczegółowy tryb sporządzania ocen wniosków przez Zespoły Ekspertów w zarządzeniu nr 36/2012 Dyrektora NCN z dnia 31 sierpnia 2012 r. z uwzględnieniem karty uzgodnienia oceny wniosku dostępnej w formie elektronicznej w systemie Zintegrowany System Usług dla Nauki/Obługi Strumieni Finansowania (ZSUN/OSF) oraz wymogu sporządzania w protokołach z posiedzeń Zespołu uzasadnień do podjętych rozstrzygnięć na II etapie oceny.

Regulacje dotyczące zasad i warunków dokonywania oceny raportów okresowych (rocznych i końcowych) z realizacji finansowanych projektów badawczych ujęte zostały w Regulaminie przyznawania środków na realizację zadań finansowanych przez NCN w zakresie projektów badawczych, staży po uzyskaniu stopnia doktora oraz stypendiów doktorskich przyjętym Uchwałą Rady NCN nr 19/2013 z dnia 14 lutego 2013 r. Ponadto w roku 2014 zasady oceny raportów okresowych uregulowane zostały w zarządzeniu nr 13/2014 Dyrektora NCN z dnia 25 kwietnia 2014 r.

Zasady i tryb przeprowadzania kontroli realizacji projektów w siedzibie beneficjentów określono w zarządzeniu nr 23/2012 Dyrektora NCN z dnia 16 maja 2012 r. w sprawie ustalenia procedur organizowania i przeprowadzania kontroli projektów badawczych oraz staży po uzyskaniu stopnia naukowego doktora finansowanych przez NCN i w kolejnych wersjach tej procedury.

(dowód: akta kontroli str. 612-793)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następującą nieprawidłowość:

NCN w okresie 2011-2013 w umowach o realizację i finansowanie projektów badawczych nie zawarł postanowień obligujących beneficjentów grantów do prowadzenia wydzielonego rachunku bankowego dla środków finansowych przekazywanych z NCN, jak również nie zawarł postanowień obligujących do zwrotu ewentualnych odsetek uzyskanych od czasowo wolnych środków przekazanych na realizację projektów.

Pozyskiwane w ten sposób środki wykorzystywane były przez beneficjentów według ich uznania zamiast służyć Centrum jako dodatkowe źródło zasilania kolejnych grantów.

Z wyjaśnień Dyrektora NCN wynika, że w pierwszym okresie działalności Centrum wzory umów o realizację i finansowanie projektów badawczych w zakresie gospodarki finansowej zostały skonstruowane w sposób analogiczny do zapisów umownych stosowanych w poprzednich latach w MNiSW.

W ocenie NIK stało to w sprzeczności z określoną w ustawie z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych zasadą dokonywania wydatków ze środków publicznych w sposób celowy i oszczędny, gwarantujący uzyskiwanie najlepszych efektów z danych nakładów. Warunkiem racjonalnej gospodarki środkami publicznymi jest także unikanie przysparzania nieuzasadnionych korzyści ich beneficjentom poprzez umowne zagwarantowanie zwrotu odsetek pozyskanych przez beneficjentów z pozostających na kontach czasowo niewykorzystanych środków grantu.

NIK pozytywnie odnotowuje fakt, że nieprawidłowość ta została usunięta poprzez wprowadzenie do umów stosownych zapisów.

(dowód: akta kontroli str. 1918-1927)

OCENA CZĄSTKOWA

Narodowe Centrum Nauki wybierało projekty do dofinansowania prawidłowo i zgodnie z przyjętymi zasadami. W latach 2011-2013 NCN zaniechał możliwości pozyskania dodatkowych środków w postaci odzyskiwania odsetek od czasowo niewykorzystanych środków grantu przejmowanych przez beneficjentów.

OBSZAR

3. Monitorowanie i nadzór nad realizacją projektów.

Opis stanu
faktycznego

NCN prowadziło nadzór nad realizacją projektów poprzez: ocenę raportów z realizacji projektów badawczych przedstawianych przez jednostki, przeprowadzanie kontroli podmiotów, którym przyznano dofinansowanie, jak również w ramach ustawowych uprawnień wstrzymując lub przerywając finansowanie projektów.

1) W latach 2011-2018 NCN dokonało oceny łącznie 23 212 raportów rocznych⁴⁴ oraz 4 901 raportów końcowych z realizacji projektów badawczych w zakresie prowadzonych konkursów: Opus, Preludium, Sonata, Sonatina, Sonata BIS, Harmonia, Maestro, Etiuda i Fuga. Ponadto w okresie objętym kontrolą rozliczonych zostało 11 317 umów projektów przekazanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego⁴⁵.

Do 1 lipca 2015 r. komórką organizacyjną NCN odpowiedzialną za dokonywanie oceny formalnej raportów końcowych do projektów badawczych, staży i stypendiów finansowanych przez NCN oraz projektów przekazanych do NCN przez MNiSW był Dział Badań Naukowych i Rozwoju Naukowców (DBR). Od 1 lipca 2015 r. zadania te przejął utworzony zarządzeniem Dyrektora NCN nr 29/2015 z dnia 11 czerwca 2015 r. Dział Rozliczania Projektów Badawczych, Staży i Stypendiów (DRP).

Do czasu przejęcia przez DRP ww. zadań DBR nie dokonał oceny formalnej żadnego raportu końcowego do projektów badawczych, staży i stypendiów, natomiast zakończona została w 2018 r. ocena wszystkich raportów cząstkowych oraz sporządzono oceny 9 199 raportów końcowych projektów badawczych przekazanych przez MNiSW.

⁴⁴ NCN w sprawozdaniach z działalności za lata 2011-2018, składanych do MNiSW, wykazywało globalną liczbę raportów rocznych, które w danym roku zostały zweryfikowane z uwagi na brak możliwości technicznych dostępnych systemów elektronicznych do dokonania podziału tych liczb na poszczególne konkursy ogłaszane przez NCN.

⁴⁵ Dalej: MNiSW.

Niedokonywanie przez DBR ocen raportów końcowych wynikało z koncentracji prac na rozliczeniu raportów końcowych projektów przekazanych do NCN przez MNiSW, których realizacja kończyła się już od 2011 r., z braku w systemie ZSUN/OSF modułu umożliwiającego ocenę raportów końcowych z realizacji projektów badawczych finansowanych przez NCN. Do końca 2018 r. w DRP oceniono 4 901 raportów końcowych projektów finansowanych przez NCN oraz 2 118 raportów końcowych projektów przekazanych przez MNiSW.

Ocena formalna raportów rocznych, cząstkowych i końcowych, w projektach, w których udzielona została pomoc publiczna należy do zadań osoby zajmującej Samodzielne Stanowisko ds. Przedsiębiorstw i Pomocy Publicznej (SPP). Za ocenę formalną raportów rocznych i końcowych konkursu Polonez (adresowanego do naukowców przyjeżdżających z zagranicy, którzy chcą prowadzić badania naukowe w polskich jednostkach) odpowiada Dział Współpracy Międzynarodowej (DWM).

W raportach rocznych i końcowych z realizacji projektu badawczego zamieszcza się dane dotyczące m.in.: podstawowych informacji o projekcie (podmiot, kierownik, tytuł projektu); publikacji (rodzaj i status); zakupionej aparatury naukowo-badawczej (rodzaj i wartość); zespołu projektowego (zakres prac i wynagrodzenie), a także planowanych i poniesionych kosztów w rozbiciu na koszty bezpośrednie⁴⁶ i pośrednie bez wskazywania szczegółowych pozycji w ramach danej grupy kosztów.

(dowód: akta kontroli str. 528-578, 855-864, 873-877, 1437-1438)

Do końca 2018 r. Dyrektor NCN wydał decyzje o odroczeniu oceny merytorycznej w odniesieniu do 22 projektów badawczych⁴⁷, w tym okres odroczenia w 20 przypadkach ustalony został na 2019 r. (październik-grudzień) oraz w dwóch przypadkach do czerwca 2020 r. Głównym powodem występowania przez podmioty realizujące projekty o odroczenie oceny merytorycznej było oczekiwanie na publikację wyników badań. NCN nie dysponuje danymi dotyczącymi odroczenia oceny merytorycznej projektów z lat 2011-2017⁴⁸.

(dowód: akta kontroli str. 526-528, 865-868)

Monitorowanie przez NCN realizacji przez jednostki obowiązku przeprowadzenia audytu zewnętrznego projektu oraz uwzględnienia jego wyników w ocenie raportów przeprowadzono na próbie celowo wybranych 10 projektów badawczych (tj. 9,4%) spośród 106 projektów zakończonych podlegających obowiązkowi poddania się audytowi zewnętrznemu. Jednostki wywiązały się z obowiązku przekazania do NCN sprawozdania z audytu zewnętrznego. NCN sporządzało karty oceny sprawozdania z audytu projektu oraz podsumowanie i wnioski dla Zespołu Ekspertów z analizy sprawozdania z audytu zewnętrznego wraz z opinią audytora nt. realizacji projektu. W odniesieniu do siedmiu zbadanych projektów badawczych sprawozdania z przeprowadzonego audytu zewnętrznego nie zawierały istotnych uwag audytora i nie miały zasadniczo wpływu na ocenę realizacji projektu. W odniesieniu do trzech projektów badawczych audytor przeprowadzający audyt zewnętrzny zgłosił uwagi. Projekty te znajdują się w rozliczeniu.

(dowód: akta kontroli str. 901-947)

2) W 2012 r. NCN opracowało pisemne zasady przeprowadzania kontroli u beneficjentów. Uregulowania w tym zakresie zawarte zostały w zarządzeniu Dyrektora NCN nr 23/2012 z dnia 16 maja 2012 r. w sprawie ustalenia procedur organizowania i przeprowadzania kontroli projektów badawczych finansowanych przez NCN.

Wprowadzane kolejnymi zarządzeniami (z 2012 r., 2015 r. i 2016 r.) zmiany w procedurach dotyczyły głównie uproszczenia trybu wnoszenia oraz rozpatrywania zastrzeżeń do ustaleń zawartych w projekcie wystąpienia pokontrolnego oraz rezygnacji z formułowania wzorów dokumentów zawartych w odrębnych załącznikach (m.in. oświadczenia o bezstronności, wniosku o przeprowadzenie kontroli, upoważnienia do kontroli).

⁴⁶ W tym: koszty wynagrodzeń, koszty aparatury naukowo-badawczej i inne koszty bezpośrednie.

⁴⁷ Jeden wniosek złożono 10 listopada 2017 r., pozostałe 21 wniosków złożono w okresie od marca do grudnia 2018 r.

⁴⁸ Po uzupełnieniu wymogu opublikowania wyników badań projekt kierowany jest do oceny.

Komórką organizacyjną odpowiedzialną w NCN za przeprowadzanie kontroli był Zespół ds. Kontroli i Audytu, w którym w latach 2012-2018 zatrudnionych było od trzech do pięciu pracowników. W ww. okresie przeprowadzono 93 kontrole planowe oraz 19 kontroli doraźnych (17 kontroli dotyczyło projektów przekazanych przez MNiSW). Pozytywnie oceniono realizację: 31 projektów NCN i trzech projektów przekazanych przez MNiSW; pozytywnie z uchybieniami – 26 projektów NCN i sześciu projektów przekazanych przez MNiSW; pozytywnie z nieprawidłowościami – dziewięciu projektów NCN i jednego projektu przekazanego przez MNiSW; pozytywnie z nieprawidłowościami i uchybieniami – 21 projektów NCN i sześciu projektów przekazanych przez MNiSW. Realizację ośmiu projektów NCN i jednego projektu przekazanego przez MNiSW oceniono negatywnie.

W latach 2011-2018 w 101 kontrolach uczestniczyli zewnętrzni eksperci finansowi, którzy otrzymali wynagrodzenie na łączną kwotę 206,2 tys. zł oraz w 81 kontrolach projektów badawczych i staży po uzyskaniu stopnia naukowego doktora uczestniczyli zewnętrzni eksperci naukowci (merytoryczni), którym wypłacono wynagrodzenie na kwotę 162 tys. zł. Ponadto w odniesieniu do ośmiu kontroli projektów Dyrektor NCN powołał biegłych celem wydania pomocniczych opinii na temat prawidłowości realizacji tych projektów, a wypłacone wynagrodzenie wyniosło 12,5 tys. zł. Kontrole prowadzono w oparciu o dokumentację znajdującą się w kontrolowanej jednostce oraz wyjaśnienia od osób zaangażowanych w realizację projektów.

W wyniku przeprowadzonych kontroli NCN zażądało zwrotu środków przyznanych na realizację projektów od 29 jednostek na łączną kwotę 4 854,0 tys. zł, w tym: od sześciu jednostek realizujących projekty MNiSW na łączną kwotę 1 019,1 tys. zł oraz od 22 jednostek realizujących projekty finansowane przez NCN na łączną kwotę 3 834,9 tys. zł. Ponadto NCN w odniesieniu do 10 badanych projektów badawczych weryfikowało podczas kontroli informacje przedstawiane przez jednostki w złożonych sprawozdaniach z audytu zewnętrznego.

(dowód: akta kontroli str. 878-883)

Badaniem szczegółowym objęto podjęte przez NCN działania w odniesieniu do ośmiu jednostek realizujących projekty, które w wyniku kontroli zostały ocenione negatywnie. W stosunku do trzech podmiotów, które otrzymały dofinansowanie na realizację projektów⁴⁹ prowadzone jest postępowanie sądowe o zwrot środków przekazanych na realizację projektu badawczego na łączną kwotę 1 988,8 tys. zł. W zakresie pozostałych pięciu projektów został złożony raport końcowy, w tym w odniesieniu do czterech projektów raport końcowy został skorygowany zgodnie z zaleceniami pokontrolnymi wraz ze zwrotem środków uznanych za nieprawidłowo wydatkowane w toku kontroli na łączną kwotę 252 tys. zł, a jeden raport znajduje się w ocenie formalnej. Zakończony został proces oceny w stosunku do trzech projektów.

(dowód: akta kontroli str. 1438-1442)

3) W okresie objętym kontrolą Dyrektor NCN korzystał z uprawnień do wstrzymania lub przerwania finansowania projektów badawczych.

W czterech przypadkach rozwiązane zostały umowy ze skutkiem natychmiastowym. Powodem rozwiązania umów było: nieprzestrzeganie przez jednostki zapisów umów grantowych w związku z niewystarczającym nadzorem w zakresie pracy stażysty (dwa projekty), spór pomiędzy jednostką a kierownikiem projektu przez okres powyżej sześciu miesięcy (jeden projekt) oraz wystąpienie okoliczności istotnych dla prawidłowego wykonania umowy – podwójne finansowanie ze środków publicznych kosztów związanych z podróżą i pobytem w ośrodku zagranicznym (jeden projekt). Jednostki dokonały zwrotu w całości środków finansowych otrzymanych z NCN na łączną kwotę 2 023 tys. zł.

(dowód: akta kontroli str. 964)

W odniesieniu do 12 projektów odstąpiono od realizacji umów. Było to następstwem: niezłożenia raportu rocznego (pięć projektów), niezłożenia kompletnego raportu (jeden projekt), niezłożenia raportu końcowego (dwa projekty), konfliktu między kierownikiem

⁴⁹ Projekt realizowany przez: Instytut Badań Systemowych PAN (nr 2011/03/BST6/00364) oraz dwa projekty realizowane przez Uniwersytet Medyczny w Łodzi (nr 2012/04/ANZ6/00423 oraz nr UMO-2014/13N/NZ6/03510).

projektu oraz jednostką realizującą trwającego ponad sześć miesięcy (trzy projekty) oraz w jednym przypadku w wyniku ustaleń z przeprowadzonej kontroli. Dziewięć podmiotów dokonało zwrotu całości przekazanych środków finansowych. W zakresie pozostałych trzech projektów prowadzone jest postępowanie sądowe o zwrot przekazanych środków finansowych na łączną kwotę 2 170 tys. zł.

W wyniku badania pięciu projektów, w odniesieniu do których odstąpiono od realizacji umów⁵⁰ ustalono, że NCN podejmowało następujące działania: w czterech przypadkach wystosowane zostały wezwania do zwrotu przekazanych środków finansowych w związku z odstąpieniem od umowy na skutek nieprzedłożenia raportu końcowego (trzy jednostki dokonały wpłaty środków finansowych, jedna jednostka zwróciła przekazane środki finansowe w drodze postępowania egzekucyjnego), w jednym przypadku NCN odstąpiło od umowy z żądaniem zwrotu przekazanych środków finansowych w związku z trwającym ponad sześć miesięcy sporem pomiędzy jednostką a kierownikiem projektu (jednostka dokonała zwrotu całości środków). Powyższe działania skutkowały zwrotem w całości przekazanych środków na finansowanie projektów badawczych łącznie na kwotę 1 302 tys. zł.

(dowód: akta kontroli str. 969-970, 974-1112, 1209-1210)

W przypadku 48 projektów rozwiązano umowy za porozumieniem stron. W efekcie powyższej kwoty przekazane przez NCN na realizację 25 projektów zostały zwrócone w całości, a przekazane na realizację 23 umów środki zostały zwrócone w części. Rozwiązania umów za porozumieniem stron w 2017 r. i 2018 r. stanowiły 81% rozwiązyanych umów w ten sposób w całym okresie objętym kontrolą.

Szczegółowym badaniem objęto sześć projektów, w których jednostki wnioskowoły o rozwiązanie umowy na mocy porozumienia stron⁵¹. W wyniku podpisanych porozumień jednostki zwróciły środki na finansowanie projektów na łączną kwotę 363,2 tys. zł.

(dowód: akta kontroli str. 965-968, 1210-1211, 1227-1325)

4) W okresie objętym kontrolą w NCN przeprowadzone zostały trzy audyty wewnętrzne w obszarze nadzoru nad projektami: w 2013 r. *Proces nadzorowania i administrowania projektami finansowymi przez NCN*, w 2014 r. „Zasady finansowania oraz nadzorowania projektów badawczych, w których udzielana jest pomoc publiczna oraz w 2016 r. „Nadzór/kontrola projektów”.

W wyniku przeprowadzonych audytów wdrożonych zostało 14 rekomendacji, m.in. dotyczące:

- podjęcia działań mających na celu wdrożenie rozwiązań organizacyjnych i proceduralnych, które zapewnią efektywne wykorzystanie informacji pochodzących z zewnętrznych audytów. W celu wykonania rekomendacji zaktualizowano zakres obowiązków Zespołu ds. Kontroli i Audytu, a pracownika tego zespołu wyspecjalizowano w zakresie obsługi sprawozdań z audytu projektu, a w szczególności: analizy sprawozdań, występowania do audytora celem złożenia dodatkowych wyjaśnień, weryfikacji zaleceń poaudytowych, koordynowania przepływu informacji wynikających ze sprawozdań między komórkami NCN, prezentowania ustaleń audytowych na posiedzeniach Zespołów Ekspertów. Wprowadzono międzyzespołową instrukcję obsługi sprawozdań z audytu,
- wyodrębnienia na końcowym etapie procesu rozliczania raportów końcowych czynności zatwierdzenia rozliczenia umowy o realizowanie i finansowanie projektów badawczych, do której upoważniony jest Dyrektor lub osoba przez niego upoważniona. Rekomendacja została wdrożona. Dyrektor lub osoba przez niego

⁵⁰ Zawartych z: Uniwersytetem Łódzkim (nr 2011/03/B/NZ5/05906), Ośrodkiem Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie (nr 2011/03/HS3/03813), Politechniką Warszawską (nr 2012/05/N/ST5/01490), Instytutem Psychologii Polskiej Akademii Nauk (nr 2012/07/B/HS403004), Instytutem Medycyny Pracy im. prof. dr med. Jerzego Nofera w Łodzi (nr 2011/01/B/NZ7/01325).

⁵¹ Zawartych z Uniwersytetem Jagiellońskim (nr UMO 2011/01/N/NZ9/04702), Instytutem Metali Nieżelaznych Oddział w Poznaniu (nr UMO 2011/03/BST502735), Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (nr UMO 2013/11/B/HS2/02837), Instytutem Matematycznym PAN (nr UMO 2013/10/E/ST1/00352), Uniwersytetem Jagiellońskim (nr UMO 2011/01/N/ST2/00424), Uniwersytetem Warszawskim (nr UMO 2013/09/B/HS6/02626).

upoważniona zatwierdza rozliczenie umów po pozytywnym ich zaopiniowaniu przez Koordynatora Dyscyplin, Zespół Ekspertów oraz Radę NCN. Do jednostek realizujących projekty wysyłane są pisma potwierdzające zamknięcie realizacji umowy,

- podjęcia działań zmierzających do zintensyfikowania prac związanych z oceną raportów końcowych. W wyniku podjętych działań do dnia 9 grudnia 2019 r. do rozliczenia pozostało 19 raportów w zakresie projektów przekazanych przez MNiSW, przy czym 11 projektów, decyzją Dyrektora lub Zespołu Ekspertów uzyskało odroczenie oceny merytorycznej z uwagi na uzupełnienie publikacji. W 2017 r. rozliczono 1 515 raportów z projektów finansowanych przez NCN, a w 2018 r. w wyniku zintensyfikowania prac rozliczono 2 583 raporty. W okresie trwania kontroli NCN weryfikował raporty, które wpłynęły w 2018 r. i w pierwszej połowie 2019 r.

Ponadto wdrożone zostały szczegółowe rekomendacje w zakresie zasad finansowania oraz nadzorowania projektów badawczych, w których udzielana jest pomoc publiczna.

Na podstawie złożonych sprawozdań i sposobu wdrożenia rekomendacji ustalono, że wyniki audytu wewnętrznego były analizowane w procesie oceniania realizacji projektu badawczego i zostały wykorzystane przez Dyrektora NCN do usprawnienia audytowanych obszarów.

(dowód: akta kontroli str. 1356-1426, 1427-1437, 1457-1461, 1900-1901)

5) Dyrektor NCN począwszy od 2012 roku dokonywał ewaluacji realizowanych zadań. Sprawozdanie z ewaluacji było przekazywane Ministrowi Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Radzie NCN. Ewaluację sporządzał Zespół ds. Analiz i Ewaluacji wydzielony w strukturze organizacyjnej Centrum. Sprawozdania z ewaluacji za lata 2011-2016 zawierały opracowanie ilościowe danych dotyczących m. in.: finansowania polskiej nauki, realizacji współpracy międzynarodowej, wykorzystania nowoczesnej technologii, działań promocyjnych. W sprawozdaniu z 2012 r. zawarto ewaluację zadań związanych z wsparciem naukowców rozpoczynających karierę, a w kolejnym badań realizowanych przez doświadczonych naukowców. Ewaluacji poddawano również zagadnienia związane z finansowaniem badań naukowych innych niż badania podstawowe oraz inspirowaniem i monitorowaniem badań finansowanych ze środków spoza budżetu państwa. W sprawozdaniu za 2016 r. zmieniona została koncepcja ewaluacji. Nowy model ewaluacji zakładał ocenę trafności (tj. odpowiedniego doboru celu konkursu i metod jego wdrażania do potrzeb odbiorców), ekonomiczności (obejmującej nakłady finansowe, czasowe i osobowe), efektywności (tj. stosunku kosztów w odniesieniu do jego skuteczności), sprawności procesowej (tj. sprawności przeprowadzania procedury konkursowej), skuteczności (tj. osiągnięcia założonych celów), jakości, użyteczności (tj. rozwiązania zdefiniowanego problemu), trwałości oraz ulepszenia procesu.

Dodatkowo Centrum dokonywało ewaluacji ad hoc wybranych, węższych, aspektów swojej działalności. Przykładowo w sprawozdaniu za 2018 r. dokonano analizy równego dostępu kobiet i mężczyzn do finansowania badań podstawowych. NCN przeprowadziło także analizy wartości publikacji, będących efektem realizacji badań naukowych finansowanych przez Centrum:

- *Analizę bibliometryczną publikacji powstałych w efekcie realizacji projektów badawczych konkursu Preludium, edycje 1-3* – dokument opracowany przez pracowników NCN;
- *Aktywność publikacyjną laureatów grantów NCN w latach 2012-2-16* – dokument opracowany przez członka Rady NCN;
- *Porównanie aktywności publikacyjnej naukowców zróżnicowanych ze względu na miejsce w karierze naukowej w konkursach Opus 1-2, Preludium 1-2, Sonata 1-2 (rozdział 3.4 Sprawozdania z ewaluacji działalności NCN w 2018 r.)* – dokument opracowany przez pracowników NCN.

Zgodnie z wyjaśnieniami Dyrektora NCN wyniki analiz wartości publikacji opracowanych przez kierowników konkursu Preludium, potwierdziły zasadność ogłaszania tego konkursu. Obecnie NCN wraz z Radą jest na etapie tworzenia narzędzi do systematycznego monitorowania efektów projektów badawczych finansowanych ze środków NCN.

(dowód: akta kontroli str. 948-963, 1125-1208)

W okresie objętym kontrolą NCN zleciło podmiotom zewnętrznym przeprowadzenie działań w obszarze ewaluacji. Łącznie na ten cel wydatkowano kwotę 124 153,00 zł. Prowadzone w 2012 r. działania dotyczyły przygotowania i przeprowadzenia zogniskowanego wywiadu grupowego, opracowania rezultatów oraz przygotowania we współpracy z NCN analizy SWOT⁵². W wyniku badania określono mocne i słabe strony działalności NCN. Raport wskazywał na zagrożenia w postaci braku wystarczającej liczby wniosków wysokiej jakości, co spowodowane było presją na wydanie jak największej liczby środków publicznych, niekonieczność na najbardziej wartościowe projekty oraz konieczność przejęcia i dalszego wykonywania projektów przejętych z MNiSW. Dodatkowo zagrożeniem dla realizacji działań NCN był m.in. niski budżet na obsługę administracyjną, kadencyjność powodująca demotywację do działania, trudność w utrzymaniu recenzentów międzynarodowych oraz brak wpływu na system informatyczny. W celu niwelowania słabych stron NCN raport rekomendował m. in. rzadsze ogłaszanie konkursów, co powinno podnieść jakość wniosków, likwidację papierowej wersji wniosków i zmniejszenie liczby papierowych załączników do niego, uelastycznienie działu odpowiadającego za finansowanie projektów i umożliwienie mu kontaktu z wnioskodawcami, przeciwdziałanie nadmiernej formalizacji działań i uelastycznienie procedur, dostosowanie struktury Centrum do zadań. Proponowano również dialog ze środowiskiem naukowym, wprowadzenie zasad etycznych i ich skuteczne egzekwowanie oraz zmianę kultury pracy działu prawnego polegającą na wspieraniu pomysłów ułatwiających zamiast unikaniu ryzyka.

W 2013 r. przeprowadzono badania wśród pracowników beneficjentów odpowiedzialnych za obsługę administracyjno-finansową projektów badawczych. Respondenci pozytywnie ocenili wysoką kulturę, zaangażowanie, profesjonalizm i znajomość procedur wśród pracowników Centrum oraz przejrzystą stronę internetową NCN. Negatywne oceny dotyczyły czasu oceny wniosków, zmienności i jednoznaczności procedur, jednolitości wyjaśnień udzielanych przez pracowników, a także sprawności systemu informatycznego do obsługi wniosków. Duży odsetek ocen negatywnych dotyczył wniosku o finansowanie, przede wszystkim konieczności składania wniosku w języku angielskim do niektórych części wniosku. Szczególnie krytykowana była konieczność posługiwania się językiem angielskim w zakresie wniosków dotyczących badań podstawowych w dziedzinie nauk humanistycznych. Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano szereg rekomendacji. Postulowano ograniczenie do minimum zmian w procedurach konkursowych, a istniejące procedury powinny zostać poddane przeglądowi pod kątem ich jednoznaczności. Podobnemu przeglądowi powinien podlegać wniosek o finansowanie. Odrębnej, pogłębionej, analizie powinno podlegać stosowanie języka angielskiego. W przypadku dużej liczby pytań w danej kwestii, rekomendowano stworzenie pisemnych instrukcji, co pozwoli zmniejszyć obciążenie pracowników obsługujących proces konkursowy. Postulowano również, aby wnioskodawca był możliwie szeroko informowany o przyczynach negatywnych recenzji wniosku o finansowanie. W zakresie kultury organizacyjnej rekomendowano analizę przyczyn braku dostępności pracowników NCN dla wnioskodawców oraz stworzenie systemu szkoleń pracowników Centrum celem ujednoczenia ich wiedzy i znajomości procedur. Respondenci wskazywali również na potrzebę organizowania przez NCN szkoleń dla beneficjentów.

W 2014 r. zrealizowano dwa badania. Pierwsze dotyczyło badania opinii wśród laureatów konkursów NCN na finansowanie działalności naukowej w zakresie badań podstawowych. Respondenci wysoko ocenili merytoryczność oraz dostępność pracowników NCN. Słabiej, ale nadal pozytywnie, oceniony został proces zawierania umów i aneksowania. Respondenci wskazywali m. in. na długi czas oczekiwania na podpisanie umowy od chwili wydania decyzji o przyznaniu finansowania. Negatywnie oceniana była przejrzystość i jawność procesu oceny wniosków o finansowanie. Jako rekomendacje wskazano m.in. stworzenie listy najczęściej zadawanych pytań (FAQ), rozważenie rezygnacji z wymogu sporządzania wniosku w języku angielskim w przypadku badań podstawowych obejmujących literaturę polską i historię Polski, możliwość przyznawania „dzikich kart” w sytuacji, gdy wniosek nie spełnił wszystkich warunków, lecz jest istotny z naukowego punktu widzenia, skrócenie czasu do zawarcia umowy i do podjęcia decyzji o aneksie,

⁵² SWOT (ang. Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) – metoda analizy strategicznej polegająca na ustaleniu silnych i słabych stron organizacji, a także szans i zagrożeń.

zwiększenie liczby recenzentów, w tym recenzentów zagranicznych. W 2014 r. zawarto również umowę na analizę danych ilościowych i jakościowych dotyczących badania opinii ekspertów wewnętrznych oceniających wnioski złożone w konkursach Preludium 7, Opus 7 oraz Sonata 7. Wyniki badania zostały opracowane w lutym 2015 r., a oceny dotyczyły poszczególnych obszarów pracy ekspertów. Raport nie zawierał rekomendacji.

W 2015 r. NCN zleciło dokonanie analizy statystycznej danych dotyczących pomocniczych określeń identyfikujących (POI) podawanych przez wnioskodawców we wniosku o finansowanie oraz przygotowanie analizy porównawczej ocen recenzentów krajowych i zagranicznych otrzymywanych w wybranych konkursach NCN rozstrzygniętych w latach 2013-2014. Raporty wskazały m.in., że rozkład ocen recenzentów krajowych nie różni się istotnie od rozkładu ocen recenzentów zagranicznych, a poddanie wniosku recenzji zagranicznej lub krajowej nie wpływa na jego status.

W październiku 2016 r. NCN zamówiło⁵³ usługę opracowania koncepcji i planu ewaluacji bieżącej działalności Centrum wraz z przewidywanymi efektami tej działalności. Koncepcja, którą ukończono w marcu 2017 r została opracowana w oparciu i modele poszczególnych konkursów uzyskanych w Centrum, a także w oparciu o wywiady z pracownikami. Tworząc modele autorzy pominieli zmienne elementy poszczególnych konkursów i skupili się jedynie na charakterystycznych, jednoznacznych kwestiach.

Począwszy od sprawozdania z ewaluacji za 2017 rok⁵⁴ w rozdziale pt. „Ocena wpływu projektów finansowanych w ramach konkursów NCN na rozwój nauki” prezentowano wskaźniki zasilane danymi z raportów rocznych i końcowych. Wskaźniki te, przedstawione w formie tabelarycznej, dotyczyły: liczby złożonych i rozliczonych raportów końcowych z realizacji projektów, liczby stanowisk oraz nowoutworzonych stanowisk w sektorze nauki finansowanych ze środków NCN, liczby publikacji naukowych, liczby kierowników projektów, którzy uzyskali inne granty ze środków NCN oraz danych o liczbie uzyskanych tytułów lub stopni naukowych. W następstwie powyższego NCN wskazał, że: w ramach swojej działalności umożliwił rozwój naukowy młodym badaczom, których aktywność naukowa zadecyduje o poziomie nauki w Polsce w przyszłości; przyczynił się do rozwoju naukowego niemal 6,5 tys. naukowców w Polsce; jedna na dziewięć osób skutecznie aplikowała o grant minimum dwukrotnie; projekty pozwoliły na nowe zatrudnienie dla ponad 17 tysięcy osób; jednostki z najwyższą oceną ewaluacyjną mają większą szansę na dostanie grantu w NCN oraz że NCN finansuje badania prowadzone w najlepszych jednostkach naukowych. W powyższym rozdziale sprawozdania z ewaluacji nie sformułowano w sposób jednoznaczny oceny o wpływie działalności NCN na rozwój nauki polskiej.

Dyrektor NCN wyjaśnił, że ocena wpływu realizacji projektów finansowanych w ramach NCN wymaga dłuższej perspektywy czasowej, ze względu na konieczność wiarygodnego pomiaru osiągniętych efektów. Dłuższa perspektywa czasowa jest szczególnie istotna w przypadku publikacji, albowiem pomiędzy finansowaniem projektu a opublikowaniem ich wyników upływa dłuższy czas.

Nie negując argumentów Dyrektora NCN, NIK zwraca uwagę, że ustawowy obowiązek oceny wpływu działalności NCN na rozwój nauki istniał w całym okresie objętym kontrolą. Czas ten przy zastosowaniu obiektywnych, precyzyjnych mierników powinien być wystarczający do wyrażenia choćby wstępnej, przybliżonej oceny takiego wpływu. Tymczasem NCN prezentując wybrane wskaźniki ocen takich nie formuluje, co może oznaczać, iż wskaźniki te nie są odpowiednim narzędziem do oceny wpływu projektów na rozwój nauki polskiej. Zdaniem NIK w obszarze tym należy rozważyć w jaki sposób i w jakich okresach czasu ocena taka powinna być dokonywana.

Przeprowadzona w 2018 r. ewaluacja działalności NCN wskazała dwa zasadnicze obszary problemowe tj. dotyczące oceny wniosków o finansowanie w konkursie Uwertura oraz oceny raportów przez Zespół Ekspertów. W wyniku badania ewaluacyjnego ustalono, że jakość merytoryczna ocen wniosków o finansowanie dokonywana przez ekspertów zewnętrznych jest nisko oceniana (3,75 w pięciostopniowej skali), co wymaga poprawy

⁵³ Z uwagi na wartość przedmiotu umowy nie stosowano przepisów ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1843). Umowę o wartości 83 886,00 zł zawarto 18 października 2016 r.

⁵⁴ Sprawozdanie zostało sporządzone w lutym 2018 r.

w przyszłości. Dostrzeżono również konieczność zmiany kryteriów oceny wniosków w konkursie, a także zmiany (korekty) formuły konkursu Uwertura. Kolejnym obszarem, w którym stwierdzono problemy jest ocena raportów końcowych. Zastrzeżenia dotyczyły m.in. niejednoznacznych oraz zbędnych, a także brakujących kryteriów oceny raportów końcowych czy nieetycznych zachowań polegających na „rozliczaniu” różnych projektów tymi samymi publikacjami naukowymi.

(dowód: akta kontroli str. 1804-1899, 1928)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Narodowe Centrum Nauki nadzorowało i monitorowało realizację dofinansowanych projektów zgodnie z obowiązującymi regulacjami wewnętrznymi. W latach 2011-2018 NCN skontrolowało 112 z 19 688 dofinansowanych projektów. W wyniku kontroli tylko 29 projektów NCN zażądało zwrotu środków finansowych przyznanych na ich realizację na łączną kwotę 4 854,0 tys. zł. Dyrektor NCN w czterech przypadkach skorzystał z uprawnienia do rozwiązania umowy ze skutkiem natychmiastowym, w 12 przypadkach złożył oświadczenie o odstąpieniu od realizacji umowy, a w 48 przypadkach rozwiązano umowę za porozumieniem stron. Skala nieprawidłowości stwierdzanych przez NCN podczas kontroli u beneficjentów wskazuje na konieczność wprowadzenia dodatkowych mechanizmów kontrolnych (np. poszerzenia katalogu danych przedstawianych w raportach z realizacji projektów). Zdaniem NIK pozwoliłoby to ograniczyć ryzyko powstania nieprawidłowości już w trakcie realizacji projektu.

IV. Uwagi i wnioski

W związku z usunięciem stwierdzonej nieprawidłowości, Najwyższa Izba Kontroli odstępuje od formułowania wniosków pokontrolnych.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ust. 1 i 2 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Departamentu Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego Najwyższej Izby Kontroli. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

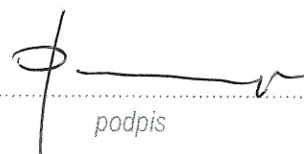
Warszawa, 31 grudnia 2019 r.

Najwyższa Izba Kontroli
Departament Nauki, Oświaty
i Dziedzictwa Narodowego

Kontroler
Teresa Zębala
Doradca ekonomiczny

.....
podpis

Dyrektor
Piotr Prokopczyk

.....
podpis

